

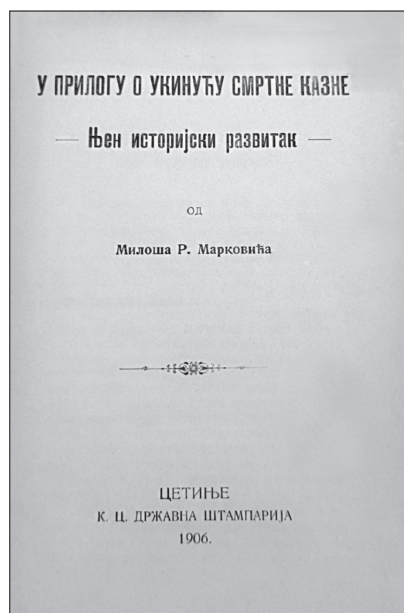
U prilogu o ukinuću smrtne kazne* — Njen istorijski razvitak —

Nijedno društvo ne može da bude, niti da postoji ako nije organizovano društvenim pravilima; tako i država ne može da se smatra kao država u pravom smislu te riječi ako nije dobro uređena zemaljskim zakonima, pa i svaki onaj koji se usudi da prekorači ili naruši zakonske ustanove mora podleći kazni.

Među kriminalistima u tom pitanju razna su mišljenja, i ušljed takvih pogleda stvorile su se čitave škole. Tako jedni drže, da svaki prestup treba da se kazni; drugi pak vide u kazni prestupnika kao primjer zastrašenja; treći govore, da država nema pravo da kazni prestupnika, jer svaki prestupnik bolestan je čovjek, kojega treba liječiti; četvrti opet nalaze da sam izvršilac prestupnoga djela nije krivac, već njegova sredina, koja ga okružava i blagodareći kojoj sredini i izvršen je prestup.

Iz sviju teorija ovdje navedenih ipak nam zdrav razum govori, da svaki prestup treba da se kazni, jer kaznom nagrađuju se osjećaji pravičnosti, ali kazna ne mora biti žestoka i užasna, kao što se praktikovalo kod sviju naroda na prvom njegovom umnom razviću. Kad proučimo istoriju koje prosvjećene države, vidjećemo da sa umnim razvićem kao i sa progresom državnijeh ustanova otpada ta oštrina u kazni i traže se načini, kojima se moraju suzbiti prestupi.

Pravnička nauka ima svoju zadaću da traži načine i sredstva da liječi prestupnika od njegovih bolesti, i kad uspije u tom svom preduzeću, onda ona kao nauka konkretna ima pravo da se nazove u potpunom smislu te riječi.

* Redakcija smatra važnim da se objavi ovaj rad jer predstavlja prvi rad iz nauke krivičnog prava koji je 1906. godine objavljen u tadašnjoj Crnoj Gori.

Iz historije rimskoga prava znamo, kako se razvijala sistema kažnjavanja.

U samom začecu rimske države vidimo gdje se kazne prestupi žestoko i tako užasno kao što se to može vidjeti i kod drugih naroda u početku njihovog državnog razvića.

Širenjem prosvjete — kulture, sva ta užasna strogost postepeno opada, tako da u vrijeme republikanske državne uprave kod rimskoga naroda kazne se krivični prestupi za djela čisto krivičnoga karaktera i već u toj epohi prestaju da se kazne prestupi „*delicta privata*”. Smrtna kazna, koja se do te epohe praktikovala i za najneznatniji prestup, već se predviđa da se izvršuje nad prestupima čisto krivičnoga karaktera, istina je i to, da se način smrtne kazne izvršavao na vrlo grozan način.

Tako se zna za smrtnu kaznu koja se izvršavala raspećem krivca, za tim prestupnici su kažnjavani i spaljivanjem na ognju, tako isto izvjesni prestupnici kažnjavani su i bacanjem među divlje zvijeri. Poslije praktikovale su se kazne, da se krivcu odsijecaju izvjesni udovi od tijela. Kažnjavanja krivaca išla su i do takve grozote, da bi prestupnika u mijeh od kože zajedno sa zmijama, psima i mačkama bacali u kakvu veliku rijeku.

Osim smrtne kazne bile su još i kazne oduzimanja slobode i časti građanske.

Zadatak kazna kod rimskoga naroda bio je čuvanje države od prestupnika da bi se odbranili interesi državni; a malo se vodilo računa o građanima, kao i tome da se traže načini kako da se ispravi krivac.

Za tim vidimo u cijelom srednjem vijeku produženje načina kazna, koji se praktikovao kod rimskoga naroda. Srednji vijek je vijek religiozne borbe; u tom vijeku prvo mjesto ima riječ kanonično pravo pa i kazne vršile su se prema kodeksima kanoničnog prava. Tu na prvom mjestu ima se u vidu djelo prestupnika i pomirenjem sa Bogom i dogmama vjere, prestup javlja se po mišljenju kanoničnog prava kao grijeh narušenja zapovijedi Božije, i sama kazna krivca mora da u duši izazove pokajanje, premda u šesnaestom vijeku oštrina kazne dolazi do pretjeranosti. U Njemačkoj za vrijeme Karla petoga postojale su kazne smrtne veoma užasne. Tako n. pr. praktikovalo se, da se sa živog osuđenika vade oči, čupa jezik, sijeku ruke, i t. d.

U sedamnaestom vijeku načini kažnjavanja prestupnika mijenja se, i već nema one strogosti kazna, koja je bila u praksi. Kazne se sada pretvaraju u prinudan rad što vidimo da se u velikom primjenjivalo u Francuskoj, Španiji, Mletačkoj Republici i Đenovskoj Republici. Blagodareći takome načinu kažnjavanja zakonodavci su se starali da često ne upotrebljuju smrtnu kaznu, kako bi društvu sačuvali radnu snagu koja im je u to vrijeme od velike potrebe bila kao što nam dokazuju građevine sviju primorskih varoši Mletaka, Đenove, Padue, i t. d. Sva utvrđenja radili su krivci. U osamnaestom vijeku javlja se nova škola kriminalista, čiji su predstavnici čuveni Monteskije, Volter, Bekarije, i dr. tako da u godini 1748. izašao je naučni rad Monteskijev pod nazivom „*L'esprit des lois*” u kome radu Monteskije

izlaže početke krivičnog prava, govoreći da se kazna mora odmjeravati sa objektivne strane prestupnika, veličinom štete učinjene društvu i ona ne smije prekoračavati svoje granice, te je dužna imati svrhu ili cilj tu, da ispravi prestupnika sredstvom moralnoga pritiska.

I Volter je iznio mnoge ideje u pitanju krivičnog prava. Najveću uslugu do sada u smislu krivičnog prava doprinio je italijanski naučenjak Bekarije, koji je 1763. napisao djelo pod naslovom: „o prestupima i kaznama”.

Glavna misao Bekarija sastoji se u tome, da pravo državne vlasti ne treba da važi kao pravo silnoga, jer mora se ustanoviti ravnopravnost u kaznama za sve građane i strogost kazne mora se mjeriti štetom nanesenim prestupom društvu. Krivca ne treba mučiti već ga lišiti mogućnosti da ne može činiti novi prestup. Vidno mjesto među kriminalistima zauzima i Englez Džon Gavard, čuveni filantrop. On se drži osnovne misli da se prestupnik može popraviti pomoću dobro uređenih zavoda. U tom pogledu danas svi čuveni kriminalisti obratili su veliku pažnju na usavršavanje kaznenih zavoda i prema tome teško je udesiti koji i kakvi moderni kazneni zavodi najbolje mogu odgovoriti svojoj cijelji, jer mi već znamo nekoliko raznijeh sistema od kojih do sada poznati su kao savršeni američanski sistemi; moderni su takođe francuski, njemački, holandski, švedski, norveški kazneni zavodi i u današnje vrijeme to je upravo jedno od najvažnijih pravničkih pitanja u pogledu kazna i popravljnja prestupnika, premda još se nije našao najbolji način sistema kaznenih zavoda.

Iz istorije umnog razvića svakog naroda u pogledu krivičnog zakona znamo, da za periodom osvete u odmjerivanju kazna za izvjesne prestupe nastaje period gospodstva smrtne kazne, koja se u samom početku njenog postanka izvršivala na vrlo prost način t. j. u prostom načinu oduzimanjem života, a bez ikakvih načina mučenja. Sa postepenim razvićem državne organizacije i usavršavanja državnijeh uređenja razvijao se način mučenja ka izvršenju smrtne kazne, jer ovdje već ne zadovoljava se kazna prestupa sa prostim načinom oduzimanja života — smrti, a traže se načini — na kakav grozniji način da se isti kazne.

U zapadnim državama u srednjem vijeku vidimo da način primjenjivanja smrtne kazne dolazi do najvišeg svog vrhunca — grozote, tako da u vrijeme vladavine Karolinga smrtna kazna primjenjivala se za četrdeset vrsta raznijeg prestupa, isto tako u Francuskoj za vrijeme francuske revolucije primjenjivala se smrtna kazna za sto i petnaest raznih prestupa a po Kodeksu Napoleonovu 1810. godine odmjerivala se smrtna kazna za trideset i osam prestupa, pri kojem prestupu za ocebijstvo predhodno su se ruke odsijecale, no 1838. god. promijenjen je takvi način smrtne kazne, a u godini 1848. vidimo opadanje smrtne kazne — tako da su se po tom zakonskom propisu oslobodili smrtne kazne svi tadašnji politički prestupnici francuski. Što se pak tiče smrtne kazne u Engleskoj, ona se takođe primjenjivala i u najvećem jeku bila za vrijeme vladavine carice Jelisavete u prošlom vijeku, tako da se primjenjivala i za sto i šezdeset prestupa i čak

šta više kažnjavali su se smrću i istupi u povraćaju. Tako za vrijeme njihove vladavine u Engleskoj kaznilo se svake godine 2000 ljudi, u sadašnjem pak vremenu po krivičnom zakonu engleskom kazne se prestupnici i za izdajstvo otažbine. Što se pak tiče Njemačke u pogledu smrtne kazne, primjenjivali su se isto tako grozni načini, kao i u ostalim državama, dok u drugoj polovini osamnaestoga vijeka a pod uticajem čuvenog njemačkog kriminalista Zenefelsa, sistema i način primjenjivanja smrtne kazne počeo je postepeno opadati i u godini 1848. usljed raznih humanih ideja toga vremena, u Njemačkoj smrtna kazna bila je ukinuta u nekim mjestima tako da i danas u Oldenburgu i Bremenu ukinuta je, premda ipak u Njemačkoj carevini ima zakonsku snagu.

Što se pak tiče smrtne kazne u Rusiji kao i kod sviju naroda praktikovala se u onakvom istom duhu, ali prvi put pojavljuje se u smislu pisanog zakonika 1397. godine u takozvanoj „*Dvinskoj sudskoj gramati*” premda najviši vrhunac svojega groznoga razvića smrtna kazna dostigla je za vrijeme vladavine cara Alekseja Mihajlovića i njegovog sina Petra Velikog, smrtna kazna primjenjivala se i za nehотиčnu paljevinu, prikrivanje vojničkih bjegunaca i t. d.

Ali pri svemu tom u Rusiji, prije nego u drugijem zapadnijem državama, pojavljuje se misao o ukinuću smrtne kazne, čemu uzrok leži ne u tom, da je smrtna kazna izlišna sa gledišta ovog ili onog razloga, već u istoj pobožnosti ruskih upravljača i mekoći ruskog karaktera. U sadanje vrijeme smrtna kazna ipak primjenjuje se, premda ima vrlo mnogo i protivnika i najčuvenijih ruskih kriminalista. Prof. Tagancev, koji premda i priznaje da je ona u nekoliko i opravdana, u načelu je protivu smrtne kazne sa devizom: da čovjeku ono što mu ne možeš dati, ne možeš uzeti — šljedstveno: uzimati ljudski život nije u pravu čovjek, koji mu ga ne može dati, a to je pravo sa kojim raspolaže samo onaj koji mu je dao život. Za ispravljanje izvjesnih prestupa i zločina govori dalje Tagancev — čovjek je dužan tražiti sredstva pomoću kojih mogu se ti nedostatici ispraviti, t. j. upravo liječiti, a sve takve prestupe nalazi da su na prvom mjestu kadri liječiti dobro uređeni kazneni zavodi. Smrtna kazna postoji danas u krivičnim kodeksima ruskoga zakonika pa valjda će još i za dugo postojati ne gledeći na sve to što i među ruskijema kriminalistima velika je borba o ukinuću smrtne kazne.

Analizirajući mišljenje zaštitnika smrtne kazne, koji govore da je ona nužna i da ona mora da postoji, u samoj stvari ako je ona u interesu pravde, što za život koji je uzeo prestupnik, potrebno je uzeti i život samoga prestupnika; oko za oko, zub za zub, ne može održati kritiku, sa gledišta naučnog, i ako pravo kao nauka, mora da postoji, ne može imati onaj poziv, koji joj se pripisuje kao nauci konkretnoj, a i kazna, za svaki prestupni rad mora se odmjeravati sa unutrašnjim pobudama na prestup.

Neki naučnici tvrde, da ima takvih teških prestupa ili zločina koji se mogu kazniti isključivo smrtnom kaznom, dalje navode, da smrtna kazna proizvodi zastrašavajući utisak na lica koja su sposobna

šljedovati slabim primjerima zločina i prema tome, ima svrhu za predupređenje, da se ne čine prestupi, ili zločini.

Međutim lice koje je naklonjeno da učini zločin, i ne misli o kazni, a ako i misli, nada se da će zamesti tragove svome zločinstvu, a ako se i uhvati, to računa na olakšavajuću okolnost, pa na svršetku i na pomilovanje.

Pojam o smrtnoj kazni ne može se mjeriti ni sa jednom kaznom, tako da pri oduzimanju života i svakim drugim oduzimanjima, pa ono bilo, ma u kakvoj formi grozno i veliko, velika je razlika. Sudija ne može naći takvog temeljitog kriterijuma da bi imao pravo ukazati, što za izvjesni prestup potrebna je smrtna kazna; to onda, kakvu kaznu on bi odmjerio za prestupe ili zločine izvršene na još grozniji način nego što su ti, za koje je već sudac odmjerio smrtnu kaznu.

Resumirajući više rečeno: „*pro*” „*contra*”, t. j. pobornike smrtnе kazne i protivnika iste, može se to sigurno utvrditi, da ona t. j. smrtna kazna kao normalna kazna neće za dugo biti u životu prosvęćenih država, kao što ju već i danas vidimo da je nestalo sa lica mjesta u nekim evropskim državama kao: Rumuniji, Italiji, Grčkoj, Portugaliji, Holandiji.

